

การพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมที่มีความเป็นธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ The Development of Fair Social Welfare for Solving Inequality Problems

กฤษฎา ศุภกิจไพศาล¹
Krissada supakitpaisan²

Abstract

This academic article aims to understand patterns and limitations of social welfare from different thinking and bring proposals for the development of fair social welfare for solving global inequality problems. Studying related literature, the result revealed that the major limitation of social welfare is imbalance between productive welfare thinking and protective welfare thinking. The challenge issue of present-day social welfare is to build balance between productive welfare, which emphasize improving skills and abilities for job market to increase self-reliance of people and economic development, and protective welfare, which emphasize inequality reduction and social safety net building by applying fare community welfare to support group of vulnerable people to have opportunity fairly and basic rights to eligible job market and welfare system. The balance building between productive welfare and protective welfare increase self-reliance and improve quality of life fairly.

Keywords: Inequality, fairness, social welfare

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจรูปแบบและข้อจำกัดของการจัดสวัสดิการสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยระบบวิธีคิดที่แตกต่างกัน เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมที่มีความเป็นธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในภาพรวมของโลก ทั้งนี้จากการศึกษาเอกสารและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องขอนำมาซึ่งข้อค้นพบว่าข้อจำกัดที่เป็นช่องโหว่ขนาดใหญ่ของการจัดสวัสดิการสังคม คือ ความไม่สมดุลกันระหว่างระบบวิธีคิดการจัดสวัสดิการแบบผลิตภาพนิยม (Productive Welfare) กับระบบการจัดสวัสดิการที่เน้นการป้องกันและคุ้มครองคนในสังคม (Protective Welfare) ดังนั้นประเด็นความท้าทายของการจัดสวัสดิการสังคมในยุคปัจจุบัน คือ การสร้างความสมดุลระหว่างระบบสวัสดิการแบบผลิตภาพนิยม (Productive Welfare) ที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะและศักยภาพของประชาชนทุกคนในการเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองของประชาชนควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ และระบบการจัดสวัสดิการแบบป้องกันและคุ้มครองคนในสังคม (Protective Welfare) ที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำและการผลิตสร้างระบบตาข่ายรองรับทางสังคมควบคู่กันไปโดยประยุกต์ใช้สวัสดิการของชุมชนท้องถิ่นที่มีความเป็นธรรมในการสนับสนุนให้กลุ่มผู้เสียเปรียบในสังคมได้รับโอกาสที่เท่าเทียมและสิทธิพื้นฐานที่จะทำพวกเขาสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานและระบบสวัสดิการ นำไปสู่การสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองและการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่างทัดเทียมกับบุคคลอื่นๆ

คำสำคัญ: ความเหลื่อมล้ำ, ความเป็นธรรม, การจัดสวัสดิการสังคม

¹ นักศึกษาปริญญาโทบัณฑิต สาขานโยบายสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² Ph.D. student on Social Policy, Faculty of Social Administration, Thammasat University, Thailand

E-mail: viwepy_py@hotmail.com

บทนำ

เมื่อกล่าวถึง “สภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อในระดับโลก” ก็มักมีการกล่าวถึง “สภาพปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำ” ร่วมกันไปอยู่เสมอ เสมือนกับว่าเป็นคู่ของความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ สำหรับสภาพปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำนั้นถือได้ว่าเป็นหนึ่งในสภาพปัญหาที่ยังคงอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อประชากรทั่วโลกอย่างเป็นวงกว้าง โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นล้วนเป็นผลลัพธ์ที่สืบเนื่องมาจากการที่คนบางกลุ่มในแต่ละประเทศขาดโอกาสในการเข้าถึง การต่อรอง และการจัดการทรัพยากรในประเทศ สอดคล้องกับข้อมูลจากรายงานความเหลื่อมล้ำโลกประจำปี พ.ศ.2561 หรือ WORLD INEQUALITY REPORT 2018 (Alvaredo, Chancel, and Piketty, 2018) ที่พบว่า ความเหลื่อมล้ำในมิติเชิงเศรษฐกิจเป็นประเด็นปัญหาที่แพร่กระจายอยู่ทั่วทุกมุมโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ถ้าหากประเด็นความเหลื่อมล้ำในมิติดังกล่าวถูกเพิกเฉยและไม่ได้รับการตรวจสอบแก้ไขอย่างโปร่งใสและเหมาะสมก็อาจจะกลายเป็นชนวนเหตุที่นำไปสู่การเกิดหายนะทางการเมืองและสังคม นอกจากนี้จากรายงานความเหลื่อมล้ำโลกประจำปี พ.ศ.2561 ยังพบว่า ในแต่ละภูมิภาคของโลกมีความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้อยู่ในอัตราส่วนที่ค่อนข้างสูง โดยจะเห็นได้จากข้อมูลทางสถิติที่เกี่ยวกับการกระจุกตัวของสัดส่วนการแบ่งรายได้ประชาชาติของโลก ในปี พ.ศ.2559 ที่พบว่า ยุโรปมีส่วนแบ่งของรายได้ประชาชาติเท่ากับร้อยละ 37 จีนร้อยละ 41 รัสเซียร้อยละ 46 สหรัฐอเมริกา แคนาดา และบริเวณใกล้เคียงร้อยละ 47 ซาฮาราแอฟริกา บราซิล และอินเดียร้อยละ 55 รวมไปถึงตะวันออกกลางร้อยละ 61 ยิ่งไปกว่านั้นจากรายงานความเหลื่อมล้ำโลกประจำปี พ.ศ.2561 ยังพบว่า ความเท่าเทียมในการเข้าถึงการศึกษาเป็นเพียงแค่วาทกรรมในอุดมคติเท่านั้น เนื่องจากในความเป็นจริงแล้วโลกของเราล้วนเต็มไปด้วยสถานะความไม่เท่าเทียมทางการศึกษา ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม คือ ในสหรัฐอเมริกาเด็กนักเรียนที่มีผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีรายได้อยู่ในระดับต่ำที่สุด 10 เปอร์เซ็นต์ มีโอกาสเพียง 20-30 เปอร์เซ็นต์ ที่จะได้เรียนต่อในระดับวิทยาลัย ในทางตรงกันข้ามเด็กนักเรียนที่มีผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีรายได้สูงสุดในระดับสูงที่สุด 10 เปอร์เซ็นต์ มีโอกาสถึง 90 เปอร์เซ็นต์ ในการเข้าศึกษาต่อในระดับวิทยาลัย

จากสภาวะการณ์ความเหลื่อมล้ำที่กล่าวมาในข้างต้น ส่งผลให้รัฐบาลและนักวิชาการในหลายประเทศต่างๆ เกิดความตื่นตัวในการนำเสนอทางออกให้กับสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอแนวทางในแก้ไขสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้วยระบบวิธีคิดแบบสังคมนิยมและมาร์กซิสม์ ที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการพังทลายอำนาจของระบบทุนนิยมเสรีและการปฏิวัติทางชนชั้นเพื่อลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคม อีกทั้งระบบวิธีคิดแบบสังคมนิยมและมาร์กซิสม์ยังให้ความสำคัญกับการควบคุมและการแทรกแซงกลไกตลาดของภาครัฐเพื่อให้ชนชั้นกรรมาชีพได้มีโอกาสและอำนาจในการต่อรองสูงขึ้น ซึ่งครอบคลุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงระบบกรรมสิทธิ์จากระบบทุนนิยมที่ทรัพย์สินโดยส่วนใหญ่เป็นของชนชั้นนายทุนมาสู่ระบบสังคมนิยมที่ทรัพย์สินและปัจจัยการผลิตทั้งหมดเป็นของชนชั้นกรรมาชีพ (ระพีพรรณ คำหอม, 2557) ทั้งนี้ต่อผลจากปัจจัยการผลิตดังกล่าวจะสามารถสร้างความอยู่ดีกินดีให้กับชนชั้นกรรมาชีพได้อย่างถ้วนหน้า แต่อย่างไรก็ตามระบบวิธีคิดแบบสังคมนิยมและมาร์กซิสม์ยังคงมีข้อจำกัดในเรื่องของการไม่สามารถพัฒนาประสิทธิภาพของสินค้าและบริการให้มีคุณภาพและเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนได้ อีกทั้งระบบความคิดดังกล่าวยังปราศจากกลไกของตลาดเสรีและพลังอำนาจของระบบทุนนิยมในการสร้างและกระจายความมั่งคั่ง

แนวทางในแก้ไขสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้วยระบบวิธีคิดแบบรัฐสวัสดิการ ที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมแบบค่อยเป็นค่อยไปโดยผ่านวิธีการการกระจายทรัพยากรซ้ำใหม่ในแนวราบ หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นระบบความคิดที่ให้ความสำคัญกับการเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุขของประชาชนในสังคมโดยผ่านทางกระบวนการเก็บภาษีแบบอัตราก้าวหน้าเพื่อนำสมทบทุนในการสร้างระบบการประกันสังคมและระบบคุ้มครองทางสังคม หากแต่ระบบวิธีคิดแบบรัฐสวัสดิการยังคงมีข้อจำกัดในเรื่องของการทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งขาดแรงจูงใจและกำลังใจในการทำงาน การบั่นทอนแรงจูงใจของเอกชนผู้ลงทุน การประสบปัญหาในด้านการศึกษาของประเทศอันเนื่องมาจากการทุ่มงบประมาณส่วนใหญ่ไปที่นโยบายสวัสดิการสังคม การมีอัตราการออมเงินของประชาชนในประเทศลดลง และการหลอกลวง

เจ้าหน้าที่รัฐเพื่อรับประโยชน์ทดแทน (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2550 ; พงษ์เทพ สันติกุล, 2556) รวมไปถึงแนวทางในแก้ไขสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำด้วยระบบวิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่ ที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมโดยผ่านการกระจายทรัพยากรตามหลักคิดของทฤษฎีหยดน้ำ (Trickle Down Effect Theory) ที่เชื่อว่ากลไกตลาดที่ดำเนินจะต้องมีการกระจายทรัพยากรอันทรงคุณค่าให้กับประชาชนที่มีความพร้อมมากกว่าเพื่อนำไปต่อยอดผลประโยชน์ให้กับประเทศ แล้วในที่สุดผลประโยชน์ ความเจริญรุ่งเรือง ทรัพยากร และสวัสดิการสังคมเหล่านั้นก็จะกระจายกลับมาสู่จุดอื่นๆ ของประเทศ แต่อย่างไรก็ตามระบบวิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่ยังคงมีข้อจำกัดในเรื่องการไม่ไหลบ่าของผลประโยชน์ ความเจริญรุ่งเรือง และทรัพยากรตามที่คาดหวังเอาไว้

หากแต่แนวทางในการแก้ไขสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำที่มีแนวโน้มความเป็นไปได้และสอดคล้องกับสภาพการณ์ของสังคมในยุคปัจจุบัน คือ ระบบวิธีคิดแบบสวัสดิการที่เน้นผลิตภาพนิยมหรือระบบสวัสดิการเชิงรุกที่เน้นผลิตภาพเชิงเศรษฐกิจ (Productive Welfare) เนื่องจากระบบความคิดดังกล่าวเป็นระบบความคิดที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับหลักการที่เกี่ยวข้องกับทุนนิยมสวัสดิการที่มีผลิตภาพ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นนวัตกรรมเชิงนโยบายในการสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงของประเทศในด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งครอบคลุมไปถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตและรายได้ของประชาชนทุกคนโดยผ่านการผลิตสร้างนโยบายเพื่อกระตุ้นตลาดแรงงานและการศึกษา อาชีพ การพัฒนาศักยภาพและการสร้างแรงจูงใจประชาชนในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน การพัฒนาศักยภาพของผู้ที่เสียเปรียบทางสังคมเพื่อให้พวกเขาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตและสามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมถึงการสร้างโอกาสในการเข้าถึงการจ้างงานให้กับกลุ่มผู้ที่เสียเปรียบทางสังคมเพื่อลดเงื่อนไขในการผลักดันคนกลุ่มนี้เข้าสู่ภาวะพึ่งพิงและภาวะถูกกีดกันออกจากสังคม อาจกล่าวได้ว่า ระบบสวัสดิการที่เน้นผลิตภาพนิยมมีแนวคิดรากฐานสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนความก้าวหน้าของเป้าหมายในเชิงเศรษฐกิจ ดังนั้นในการบริหารจัดการสังคมทุนนิยมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมจำเป็นต้องอาศัยการสร้างสมดุลระหว่างระบบวิธีคิดแบบสวัสดิการเชิงรุกที่เน้นผลิตภาพเชิงเศรษฐกิจ (Productive Welfare) กับระบบวิธีคิดแบบสวัสดิการเชิงป้องกันและคุ้มครองประชาชนในสังคม (Protective Welfare) ซึ่งมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการสร้างกลไกและเครื่องมือเพื่อให้ปัจเจกชนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะ รวมไปถึงการมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีตามมาตรฐานความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ระบบสวัสดิการเชิงป้องกันและคุ้มครองคนในสังคม (Protective Welfare) อาจเป็นไปในรูปแบบของการจัดสวัสดิการสังคมเชิงคุ้มครองความเสี่ยงและการจัดสวัสดิการสังคมในเชิงการป้องกันความเสี่ยง (Gough, 2001 ; ศรีณย์ สุดใจ, 2560)

อย่างไรก็ตามมิติของความเป็นธรรมในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมยังคงเป็นมิติที่ถูกนำเสนออยู่ตลอดเวลาในทุกยุคสมัย เนื่องจากความเป็นธรรมเป็นแนวคิดสำคัญในการลดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจน อีกทั้งยังเป็นแนวคิดที่ทำให้สวัสดิการสังคมมีกระบวนการในการช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม ดังนั้นบทความฉบับนี้ ผู้เขียนจึงเลือกที่จะการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจรูปแบบและข้อจำกัดของการจัดสวัสดิการสังคมในภาพรวมของโลกที่ขับเคลื่อนด้วยระบบวิธีคิดที่แตกต่างกัน โดยผู้เขียนจะทำการสรุปและนำเสนอถึงแนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมที่มีความเป็นธรรมเพื่อแก้ไขสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำในภาพรวมของโลก ผ่าน 4 ประเด็นหลัก คือ 1.กรอบแนวคิดรากฐานในการจัดสวัสดิการสังคม 2.กรอบแนวคิด เป้าประสงค์ และหลักสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชน 3.การจัดสวัสดิการบนรากฐานของแนวคิดความเป็นธรรม และ 4.ข้อเสนอของผู้เขียนต่อแนวทางการผลักดันแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมที่มีความเป็นธรรมสู่การเป็นนโยบายสวัสดิการสังคม

กรอบแนวคิดรากฐานในการจัดสวัสดิการสังคม

จากการศึกษาเอกสารและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ในการจัดสวัสดิการสังคม ผู้เขียนสามารถนำข้อมูลจากองค์ความรู้ดังกล่าวมาสรุปเป็นรูปแบบในการจัดสวัสดิการสังคมได้ทั้งหมด 6 รูปแบบ คือ การจัดสวัสดิการสังคมในระบบทุนนิยมเสรี การจัดสวัสดิการในระบบสังคมนิยม การจัดสวัสดิการสังคมในระบบรัฐสวัสดิการ การจัดสวัสดิการในระบบตลาดเสรีแบบเสรีนิยมใหม่ การจัดสวัสดิการในระบบสวัสดิการพหุลักษณะ และการจัดสวัสดิการในระบบสวัสดิการที่เน้นผลิตภาพนิยม ซึ่งมีเนื้อหาและรายละเอียดย่อต่อไปนี้

รูปแบบที่ 1 คือ การจัดสวัสดิการสังคมในระบบทุนนิยมเสรี ระบบทุนนิยมเสรีเป็นระบบการพัฒนาตามแบบตะวันตกที่มุ่งเน้นในเรื่องของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การขยายตัวของเมือง การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ เทคโนโลยีอุตสาหกรรม รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนแผนการใช้ชีวิตของประชาชนในประเทศจากสังคมครอบครัวเครือญาติมาเป็นสังคมโรงงาน (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2546) โดยอาศัยตัวชี้วัดจากผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศและรายได้ประชาชาติ ยิ่งไปกว่านั้นระบบทุนนิยมเสรียังมีการปลูกฝังความคิดเชิงอุดมคติว่าทุกคนสามารถที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตและมั่งคั่งร่ำรวยได้หากมีความทะเยอทะยานในการทำงานหนัก หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าระบบทุนนิยมเสรีมีความเชื่อพื้นฐานว่าความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และการเอาเปรียบซึ่งกันและกันของคนในสังคมล้วนเป็นเรื่องปกติ เนื่องจากความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจนจะก่อให้เกิดความขยันทันแข่งในการทำงานมากขึ้น ซึ่งส่งผลทางตรงต่อการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ ยิ่งไปกว่านั้นระบบทุนนิยมเสรีมองว่าผู้ที่แข็งแรงที่สุดเท่านั้นที่จะเป็นผู้รอดรอดสอดคล้องกับวลี Survival of the Fittest ที่มีแปลเป็นไทยว่าผู้เหมาะสมที่สุดเท่านั้นจึงอยู่รอด จากข้อความในข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีถูกครอบงำด้วยความคิดที่เต็มไปด้วยความกระหายที่จะเจริญก้าวหน้าและเติบโตเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศเป็นหลัก (วรวิทย์ เจริญเลิศ และนภาพร อติวานิชยพงษ์, 2545) โดยมองว่าความยากจนและความทุกข์ยากของปัจเจกชนเกิดขึ้นจากความล้มเหลวและการไม่มีศักยภาพส่วนบุคคล ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับความล้มเหลวของโครงสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมการเมือง ทำให้ระบบทุนนิยมเสรีมองว่าการสร้างระบบสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากหรือผู้ที่ด้อยโอกาสทางสังคมนั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างขัดต่อระบบตลาดเสรีที่มุ่งเน้นการแข่งขัน (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2550) ดังนั้นการจัดสวัสดิการสังคมในระบบทุนนิยมเสรีจึงถูกมองว่าเป็นเรื่องของการทำบุญทำทานเพื่อการสงเคราะห์ซึ่งไม่ใช่หน้าที่ของภาครัฐที่จะต้องเสียเงินไปดูแลกลุ่มคนเหล่านี้

รูปแบบที่ 2 คือ การจัดสวัสดิการในระบบสังคมนิยม ระบบสังคมนิยมเป็นระบบที่มีรากฐานทางความคิดมาจากการเริ่มตั้งคำถามกับระบบทุนนิยมเสรีว่าสามารถนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ความสงบสุข และสันติภาพที่ยั่งยืนได้จริงหรือสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงโลกในอุดมคติที่ถูกสร้างขึ้นมา แท้จริงแล้วโลกของเราเต็มไปด้วยความเปราะบาง ความเสี่ยง ความไม่มั่นคง และความรุนแรง ยิ่งไปกว่านั้นผู้คนก็ยังเวียนว่ายอยู่ในสายธารของระบบเศรษฐกิจที่บั่นทอนความเป็นมนุษย์และมองการแข่งขันเป็นเรื่องปกติ ซึ่งเห็นได้จากอุตสาหกรรมที่ลดทอนคุณค่าของคนให้กลายเป็นเพียงเครื่องจักรชิ้นหนึ่งเท่านั้น อีกทั้งสังคมยังเต็มไปด้วยปัญหาการแสวงหากำไรสูงสุดของนายทุน การเอารัดเอาเปรียบแรงงาน การว่างงาน การปิดบังความไม่เสมอภาค การเกิดอุบัติเหตุและโรคร้ายจากการทำงาน การให้สวัสดิการแรงงานที่ค่อนข้างต่ำ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2546) รวมถึงการสร้างความเป็นชนชายขอบให้กับผู้ที่ไม่ยอมพัฒนาตนเองไปตามระบบให้กลายเป็นคนที่แปลกแยกและถูกเบียดขับออกจากสังคม ซึ่งถ้าเราลองพิจารณาระบบทุนนิยมเสรีอย่างเป็นองค์รวมทุกมิติจะพบว่ามีความผิดพลาดตั้งแต่การที่นำทรัพยากรมาเป็นต้นทุนฟรีที่มีใครยาก็สามารถสาวได้สาวเอาแล้ว ถ้าหากจะกล่าวให้ถึงที่สุดอาจสรุปได้ว่าการเจริญเติบโตแบบไม่มีที่สิ้นสุดและการบริโภคแบบไม่มีขีดจำกัด รั้งแต่จะก่อให้เกิดความหายนะ หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าระบบสังคมนิยมมีแนวคิดรากฐานที่สำคัญว่าระบบทุนนิยมล้วนเป็นชนวนเหตุและต้นตอของสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำที่สุบเสียดสุบเนื้อประชาชนที่มีต้นทุนน้อยกว่าให้ต้องดำเนินชีวิตอย่างยากลำบาก ในทางเดียวกันระบบทุนนิยมเสรียังเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมให้คนที่มั่งคั่งมากกว่าได้มีโอกาสสั่งสมความมั่งคั่ง (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2550) ดังนั้นการจัดสวัสดิการในระบบ

สังคมนิยมจึงอยู่บนฐานของการทำลายล้างอำนาจของระบบทุนนิยมเสรีและการปฏิวัติชนชั้นกรรมมาชีพเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การแทรกแซงและควบคุมกลไกตลาดของรัฐเพื่อให้ชนชั้นแรงงานมีโอกาสและอำนาจในการต่อรองสูงขึ้น ซึ่งครอบคลุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงระบบกรรมสิทธิ์และระบบสังคมจากระบบทุนนิยมที่ทรัพย์สินโดยส่วนใหญ่เป็นของชนชั้นนายทุนมาสู่ระบบสังคมนิยมที่ทรัพย์สินและปัจจัยการผลิตทั้งหมดเป็นของชนชั้นแรงงาน (ระพีพรรณ คำหอม, 2557) โดยดอกผลจากปัจจัยการผลิตดังกล่าวจะสามารถสร้างความยุติธรรมให้กับชนชั้นแรงงานได้อย่างถ้วนหน้า เนื่องจากระบบสังคมนิยมมองว่าที่ผ่านมาระบบสวัสดิการต่างๆ ที่จัดขึ้นมานั้นล้วนเป่าประสงค์สำคัญในการดำรงไว้ซึ่งระบบทุนนิยม (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2546) ทั้งนี้การจัดสวัสดิการในระบบสังคมนิยมล้วนมีข้อจำกัดในเรื่องของการไม่สามารถสร้างความมั่งคั่งและพัฒนาประสิทธิภาพในการผลิตสินค้าและบริการได้อย่างเพียงพอ ซึ่งเป็นผลกระทบทางตรงที่เกิดขึ้นมาจากการที่ระบบสังคมนิยมปราศจากกลไกของตลาดเสรีและพลังอำนาจของระบบทุนนิยมในการสร้างและกระจายความมั่งคั่งหรือการไหลบ่าของทรัพยากรสาธารณะ อีกทั้งระบบสังคมนิยมยังไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วของโลกในยุคสมัยใหม่และเต็มไปด้วยการว่างงานแอบแฝง

รูปแบบที่ 3 คือ การจัดสวัสดิการสังคมในระบบรัฐสวัสดิการ ทั้งนี้ประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวียหรือยุโรปเหนือ อันได้แก่ ประเทศสวีเดน ประเทศนอร์เวย์ ประเทศเดนมาร์ก และประเทศฟินแลนด์ ได้รับการยอมรับจากทั่วโลกว่าเป็นรัฐสวัสดิการที่สมบูรณ์แบบที่สุด อีกทั้งประเทศเหล่านี้ยังเคยได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่ชีวิตพลเมืองมีความมั่งคั่ง มั่นคง และสิทธิเสรีภาพสูง (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2546) รองลงมา คือ ประเทศทางยุโรปตะวันตก อันได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศเยอรมัน ประเทศฝรั่งเศส ประเทศลักเซมเบิร์ก และประเทศเบลเยียม ขยับมาเป็นประเทศออสเตรเลียและประเทศแคนาดา ส่วนประเทศมีความเป็นอุตสาหกรรมหากแต่มีความเป็นรัฐสวัสดิการต่ำที่สุด คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา สำหรับระบบรัฐสวัสดิการตั้งอยู่บนรากฐานของแนวคิดมนุษยนิยม สิทธิทางสังคม และความเท่าเทียมในการได้รับการบริการ โดยระบบรัฐสวัสดิการต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไปและการกระจายทรัพยากรซ้ำใหม่ในแนวราบ ทั้งนี้ระบบรัฐสวัสดิการเป็นระบบที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม โดยผ่านการสร้างความสมดุลระหว่างการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจกับการกระจายซ้ำบนการเจริญเติบโตนั้น โดยรัฐเป็นผู้ดำเนินการหลักในการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มและทุกชนชั้น (ระพีพรรณ คำหอม, 2557) หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าระบบรัฐสวัสดิการมีแนวคิดที่อยู่ตรงกึ่งกลางระหว่างระบบสังคมนิยมกับระบบทุนนิยมเสรี หากแต่ระบบรัฐสวัสดิการจะไม่เห็นด้วยกับแนวคิดการปฏิบัติด้วยความรุนแรงของระบบสังคมนิยมและแนวคิดที่ไม่แยแสคนยากจนในสังคมของระบบทุนนิยมเสรี ทั้งนี้ระบบรัฐสวัสดิการมักจะนำเสนอวิธีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (รววิทย์ เจริญเลิศ และนภาพร อดิวนิชพงษ์, 2545) การจัดการทางสังคมเพื่อลดความขัดแย้ง การให้ประชาชนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในประชาคมและทรัพยากรของประชาคม การสลายความแตกต่างทางชนชั้นอย่างสันติหรือการปฏิบัติทางชนชั้นอย่างสันติ การสร้างความมั่นคงทางสังคมให้กับประชาชนทุกคนในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านรายได้ ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข สิ่งอำนวยความสะดวก สิทธิเสรีภาพ และความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน รวมไปถึงการเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุขของประชาชนในสังคมโดยผ่านกระบวนการทางภาษีอากรในลักษณะขั้นบันไดที่นิยมเรียกว่า “การเก็บภาษีแบบอัตราก้าวหน้า” หรือรูปแบบอัตราภาษีที่จะสูงขึ้นเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งครอบคลุมไปถึงการเก็บภาษีมรดกและการเก็บภาษีอสังหาริมทรัพย์ โดยที่ประชาชนจะต้องเสียภาษีรายได้ส่วนบุคคลในช่วงระหว่างร้อยละ 10-70 เพื่อสมทบทุนในการสร้างระบบการประกันสังคม ระบบการสงเคราะห์ รวมถึงระบบคุ้มครองทางสังคมที่เข้มแข็งและครอบคลุมในเรื่องของความเจ็บป่วย การว่างงาน และการเกษียณอายุของประชาชนทั้งประเทศ ทั้งนี้การจัดสวัสดิการในระบบรัฐสวัสดิการล้วนมีข้อจำกัดในเรื่องของการทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งขาดแรงจูงใจและกำลังใจในการทำงานเนื่องจากต้องเสียภาษีให้รัฐบาลเป็นจำนวนมาก การกำหนดสร้างโครงสร้างค่าจ้างเงินเดือนของประชากรกลุ่มต่างๆ การทำให้ประชาชนตระหนักในการเสียภาษี การบั่นทอนแรงจูงใจของเอกชนผู้ลงทุน การหลอกลวงเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อรับประโยชน์ทดแทน การประสบปัญหาในด้านการศึกษาของประเทศ การมีอัตราการว่างงานในประเทศเพิ่มมากขึ้น การมี

อัตราการออมเงินของประชาชนในประเทศลดลง การที่ประชาชนมีรายได้สุทธิหลังหักภาษีได้น้อยจนรู้สึกว่าจะไม่คุ้มค่ากับการทำงาน ความยากลำบากในการสร้างสมดุลระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการกระจายผลของการเจริญเติบโตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม (กิติพัฒน์ นนทปัทมคุลย์, 2550 ; พงษ์เทพ สันติกุล, 2556 ; ระพีพรรณ คำหอม, 2557) รวมไปถึงการลดอัตราการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของประเทศเนื่องจากต้องนำเงินส่วนใหญ่มาใช้ในการจัดสวัสดิการสังคม

รูปแบบที่ 4 คือ การจัดสวัสดิการในระบบความคิดขวใหม่ ระบบความคิดแบบขวใหม่หรือระบบตลาดเสรีแบบเสรีนิยมใหม่มีแนวคิดรากฐานสำคัญในการลดการกระจายด้วยการตัดงบประมาณทางสวัสดิการสังคมอย่างรุนแรง หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นการปฏิรูประบบรัฐสวัสดิการที่มีความครอบคลุมประชาชนในประเทศอย่างกว้างขวางมาเป็นระบบการเลือกให้เฉพาะผู้ที่มีความจำเป็นจริงๆ ผนวกกับการให้กลไกตลาดของภาคธุรกิจและภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดสวัสดิการแทนภาครัฐ (ระพีพรรณ คำหอม, 2557) เนื่องจากระบบความคิดแบบเสรีนิยมใหม่มองว่าชีวิตของประชาชนจะสามารถดีขึ้นได้ด้วยระบบสวัสดิการสังคมแบบเฉพาะเจาะจงขั้นต่ำสำหรับคนยากจนบางกลุ่มในสังคมทุนนิยม การกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการป้องกันทางสังคม การช่วยเหลือคนยากจนให้อยู่รอดในภาวะวิกฤตของชีวิต การช่วยเหลือแบบให้เปล่าสำหรับผู้ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ หรือการสร้างโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคมที่ทำให้คนยากจนและผู้ที่มีความจำเป็นมากที่สุดพอที่จะอยู่รอดต่อไปได้ในสังคม (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2546 ; ระพีพรรณ คำหอม, 2551 ; 2557) ยิ่งไปกว่านั้นระบบความคิดแบบขวใหม่ยังมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการลดต้นทุนของสินค้าในประเทศเพื่อแข่งขันในเวทีการค้าโลก รวมไปถึงการมอบหน้าที่ให้ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรการกุศลเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการบริการสังคม การสงเคราะห์สังคม และการประกันสังคม หากแต่ในทางกลับกันระบบความคิดแบบขวใหม่กลับทำให้เกิดการทวีคูณของสภาพปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม เนื่องจากประชาชนที่เป็นผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสในประเทศต้องเผชิญกับสภาวะการณความยากลำบากและความไม่มั่นคงในการดำเนินชีวิตท่ามกลางความผันผวนของตลาดเสรี อาจกล่าวได้ว่าระบบทุนนิยมเสรีใหม่มีความเชื่ออย่างหนักแน่นในพลังอำนาจของกลไกระบบตลาดว่าจะสามารถสร้างการกระจายและทำให้ประชาชนพัฒนาศักยภาพและความสามารถของตนเองได้จนถึงขั้นสุด นอกจากนี้ระบบทุนนิยมเสรีใหม่ยังมีความเชื่อในเรื่องของกลไกในการสร้างโอกาสให้กับกลุ่มคนด้อยโอกาสในสังคม เพื่อดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างผลประโยชน์ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทั้งนี้การจัดสวัสดิการในระบบตลาดเสรีแบบเสรีนิยมใหม่ล้วนมีข้อจำกัดในเรื่องของความย้อนแย้งทางความคิดที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตของตลาดเสรี ไปพร้อมๆ กับความหวาดกลัวว่าจะเกิดผลกระทบในแง่ของความเสี่งและความไม่แน่นอนจากการซึ่งเป็นผลมาจากความเป็นปัจเจกชน จากสภาวะการณดังกล่าวส่งผลให้ระบบตลาดเสรีแบบเสรีนิยมใหม่ต้องพยายามยึดโยงประชาชนในสังคมไว้กับสถาบันและประเพณีดั้งเดิม (กิติพัฒน์ นนทปัทมคุลย์, 2550) ซึ่งสวนทางกับการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมเสรีใหม่อย่างยิ่ง

รูปแบบที่ 5 คือ การจัดสวัสดิการในระบบความคิดขายใหม่ ระบบความคิดขายใหม่หรือระบบสวัสดิการพหุลักษณะได้รับอิทธิพลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการแพร่กระจายข้อมูลเกี่ยวกับกระแสสิทธิมนุษยชน การยอมรับความแตกต่างหลากหลาย หุ่นส่วนทางสังคม และความเป็นประชาธิปไตยอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ภาครัฐเกิดแนวคิดในการเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมได้เข้ามามีบทบาทในการรับผิดชอบสวัสดิการสังคมของประชาชนในประเทศ เนื่องจากระบบความคิดขายใหม่มองว่าการใช้จ่ายของภาครัฐในเรื่องสวัสดิการสังคมโดยไม่ได้คำนึงถึงผู้เสียภาษีนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง อีกทั้งยังมองว่าประชาชนที่มีความเสี่ยงต่อความทุกข์ยากควรตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการความเสี่ยงด้วยตนเอง ทั้งนี้ระบบสวัสดิการพหุลักษณะจะไม่ทำการผูกขาดบทบาทในการควบคุมดูแลและการจัดสวัสดิการแต่เพียงผู้เดียว หากแต่จะเป็นการใช้ความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายภาคส่วนต่างๆ ในการควบคุมดูแลซึ่งกันและกัน หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าระบบสวัสดิการพหุลักษณะเป็นระบบสวัสดิการที่มีเป้าประสงค์สำคัญในการขยายโอกาสในการมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี การสร้างความมั่นคงให้กับประชาชน รวมไปถึงการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม โดยไม่เป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตทางด้าน

เศรษฐกิจของประเทศและไม่กระทบกระเทือนกับผู้เสียภาษี (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2546) โดยระบบสวัสดิการพหุลักษณะล้วนมีความเชื่อที่หนักแน่นเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจและความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม ชุมชน และภาคประชาสังคม ควบคู่ไปกับการลดบทบาทหน้าที่ การกระจายอำนาจ และการปฏิรูประบบราชการของภาครัฐ (ระพีพรรณ คำหอม, 2551 ; 2557) อีกทั้งระบบสวัสดิการพหุลักษณะยังให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการที่หลากหลายของแต่ละบริบทพื้นที่ อาทิ กลุ่มสาธารณสุข โภคกิจ กลุ่มกุหลาบเหลือง กลุ่มประมงพื้นบ้าน สวัสดิการชุมชน สวัสดิการพื้นที่ และสวัสดิการท้องถิ่น

รูปแบบที่ 6 คือ การจัดสวัสดิการในระบบสวัสดิการที่เน้นผลิตภาพนิยมหรือระบบสวัสดิการเชิงรุกที่เน้นผลิตภาพเชิงเศรษฐกิจ (Productive Welfare) ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในระบบการจัดสวัสดิการซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออก (Hwang, 2011 ; Kim, 2016) อันได้แก่ เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ฮองกง ไต้หวัน จีน มาเลเซีย และสิงคโปร์ ทั้งนี้ระบบสวัสดิการที่เน้นผลิตภาพนิยมมีแนวคิดรากฐานสำคัญ 3 ประการ คือ ระบบสวัสดิการที่เน้นผลิตภาพนิยมไม่ต้องการที่จะสูญเสียงบประมาณไปกับการสงเคราะห์จนกลายเป็นภาระของประเทศ ระบบสวัสดิการที่เน้นผลิตภาพนิยมต้องการให้ประชาชนทุกคนทำงานและพึ่งตนเอง และระบบสวัสดิการที่เน้นผลิตภาพนิยมมองว่าถ้ามีการเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้าที่สูงจนเกินไปจะทำให้เกิดสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการค้าในเวทีโลก (กิตติพัฒน์ นนทปัทมดลย์, 2562) หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าระบบสวัสดิการที่เน้นผลิตภาพนิยมเป็นระบบสวัสดิการที่มีเป้าประสงค์หลักในการผลิตสร้างนโยบายเพื่อกระตุ้นตลาดแรงงาน การศึกษา และการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ อาทิ การพัฒนาศักยภาพและการสร้างแรงจูงใจประชาชนในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน การจ้างงานกลุ่มเป้าหมายที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานในระยะยาว การพัฒนาศักยภาพของผู้ที่เสียเปรียบทางสังคมเพื่อให้พวกเขาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตและสามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมถึงการสร้างโอกาสในการเข้าถึงการจ้างงานให้กับกลุ่มผู้เสียเปรียบทางสังคมเพื่อลดเงื่อนไขในการผลักดันคนกลุ่มนี้เข้าสู่ภาวะพึ่งพิงและภาวะแปลกแยกออกจากสังคม โดยนโยบายสาธารณะและนโยบายสังคมที่ถูกกำหนดในระบบสวัสดิการที่เน้นผลิตภาพนิยมจะนำไปเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเจริญเติบโตและความก้าวหน้าของเป้าหมายในเชิงเศรษฐกิจ (Holliday, 2000 ; ศรีณย์ สุดใจ, 2560) มากกว่าการประกันหรือการคุ้มครองทางสังคม ทั้งนี้ระบบสวัสดิการที่เน้นผลิตภาพนิยมมองว่าความทั่วถึงและความเป็นธรรมในการจัดสวัสดิการสังคมจะเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาศักยภาพของประชาชนในประเทศให้มีความรู้และความสามารถในการผลักดันการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (นภา เศรษฐกร, 2562 ; จินตนา จันทร์บำรุง, 2562)

อาจกล่าวได้โดยสรุปว่า ระบบสวัสดิการที่เน้นผลิตภาพนิยม เป็นระบบคิดที่ยึดหลักทฤษฎีสวัสดิการที่มีผลิตภาพซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนสังคมให้บรรลุเป้าหมายในเชิงการสร้างเสริมความเข้มแข็งและความมั่นคงในเชิงเศรษฐกิจ รวมไปถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตและรายได้ของประชาชน (ศรีณย์ สุดใจ, 2560) แต่อย่างไรก็ตามมิติในการลดความเหลื่อมล้ำก็ยังเป็นสิ่งที่ควรทำให้เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วนและจริงจัง ทั้งนี้การลดความเหลื่อมล้ำดังกล่าวจะสามารถกระทำได้โดยผ่านการใช้กระบวนการของระบบป้องกันและคุ้มครองคนในสังคม (Protective Welfare) ที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชน (Asian Development Bank, 2014) การจัดสวัสดิการแบบครอบคลุม และการเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้าโดยไม่ได้ให้ความสำคัญว่าเศรษฐกิจจะมีแนวโน้มในการเจริญเติบโตเข้าเพียงใด จากข้อความในข้างต้นทำให้ผู้เขียนพบว่าแท้ที่จริงแล้วช่องโหว่ขนาดใหญ่ของการจัดสวัสดิการสังคมที่ผ่านมาเน้นเกิดขึ้นจากการที่หลายประเทศพยายามมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับ Productive Welfare แต่กลับละเลยการให้ความสำคัญกับการรองรับกลุ่มผู้ที่เปราะบางและกลุ่มผู้เสียเปรียบทางสังคม (กิตติพัฒน์ นนทปัทมดลย์, 2562) ในทางตรงกันข้ามกลุ่มประเทศที่พยายามมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับ Protective Welfare ก็หลงลืมมิติในการส่งเสริมและกระตุ้นให้ประชาชน ซึ่งครอบคลุมไปถึงกลุ่มคนยากจน กลุ่มผู้เปราะบาง และกลุ่มผู้เสียเปรียบทางสังคมมีแรงจูงใจในการผลิตซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเจริญเติบโตและความมั่นคงในเชิงเศรษฐกิจ ดังนั้นประเด็นความท้าทายของการจัดสวัสดิการสังคมในยุคปัจจุบัน คือ ประเด็นในเรื่องของการ

สร้างความสมดุลระหว่าง Productive Welfare กับ Protective Welfare ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่ารูปแบบของการประนีประนอม และรูปแบบของความยืดหยุ่นต่อกันระหว่างระบบคิดการจัดสวัสดิการสังคมทั้ง 2 ระบบ จะออกมาในลักษณะใด เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมและสภาพแวดล้อมของแต่ละประเทศ หรืออาจกล่าวได้ว่าระบบ Productive Welfare และระบบ Protective Welfare จะสามารถสร้างจุดร่วม เพื่อส่งเสริมและบูรณาการการทำงานในการจัดสวัสดิการสังคมร่วมกันภายใต้ความเหมาะสมและความพอดีได้อย่างไร

แผนภาพที่ 1 แผนภาพแสดงประเด็นความท้าทายของการจัดสวัสดิการสังคมในยุคปัจจุบัน

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้เขียน

กรอบแนวคิด เป้าประสงค์ และหลักการสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชน

สำหรับการจัดสวัสดิการชุมชนนั้นถือได้ว่าเป็นหนึ่งในรูปแบบของการจัดสวัสดิการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้และต่อยอดเป็นรากฐานในการขับเคลื่อนและพัฒนาความสมดุลระหว่างระบบสวัสดิการแบบ Productive Welfare กับ Protective Welfare ได้ เนื่องจากรูปแบบของการจัดสวัสดิการชุมชนล้วนมีคุณลักษณะสำคัญ 2 ลักษณะ ที่สอดคล้องกับระบบสวัสดิการแบบ Productive Welfare และ Protective Welfare คือ 1. การมองสวัสดิการไปในมิติของการบำบัดความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการมีรายได้ การมีงานทำ การจ้างงาน การมีปัจจัยเพื่อใช้ในการผลิต และการมีวัตถุประสงค์ของ อาทิ การตอบสนองในด้านทุนประกอบอาชีพและด้านรายได้เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง 2. สวัสดิการที่เป็นการบริการในลักษณะที่เป็นรูปธรรม อาทิ มิติในการดูแลคุ้มครองและการจัดสวัสดิการในความหมายอย่างกว้างให้กับสมาชิกในชุมชน มิติในการคุ้มครองดูแลกลุ่มผู้ที่เสียเปรียบในชุมชน รวมไปถึงมิติในการบำรุงจิตใจผู้เปราะบางหรือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน (โกวิทย์ พวงงาม, 2560) ทั้งนี้การจัดสวัสดิการชุมชนล้วนมีกรอบแนวคิด เป้าประสงค์ และหลักการสำคัญตั้งเนื้อหาและรายละเอียดดังต่อไปนี้

การจัดสวัสดิการชุมชน เป็นการจัดสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของประชาชนในพื้นที่ๆ หนึ่ง ด้วยความสมัครใจ อาทิ การรวมตัวกันในระดับตำบล การรวมตัวกันในระดับชุมชน และการรวมตัวกันในระดับหมู่บ้าน โดยมีเป้าหมายสำคัญในการดูแลซึ่งกันและกันตั้งแต่เกิดจนตายบนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกันของสมาชิกในชุมชน การสร้างหลักประกันและความมั่นใจในการดำเนินชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชน รวมไปถึงการเสริมพลังอำนาจและการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสมาชิกในชุมชน (ระพีพรรณ คำหอม, 2551 ; กองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี, 2555) อาจอนุมานได้ว่า การจัดสวัสดิการชุมชน เป็นหนึ่งในรูปแบบการจัดสวัสดิการในความหมายกว้างขวางที่จัดตั้งขึ้นโดยภาคประชาชน ทั้งนี้การจัดสวัสดิการชุมชนมีเป้าประสงค์สำคัญในการจัดสวัสดิการในมิติต่างๆ ให้กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งครอบคลุมไปถึงผู้ด้อยโอกาสในชุมชน อันหมายถึง ผู้ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนและได้รับผลกระทบจากสภาวะการณ์ต่างๆ ทางสังคม รวมไปถึงผู้ที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานของทางภาครัฐและผู้ที่ประสบปัญหาไม่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างทัดเทียมและเสมอภาคกับบุคคลอื่นๆ (ประเวศ วะสี, 2542) โดยมีรูปแบบการบริหารจัดการภายใต้การดูแลและรับผิดชอบร่วมกันของคณะกรรมการชุมชน รวมถึงมีสมาชิกของชุมชนเป็นผู้รับผลประโยชน์ (กิตติ ทวีทรัพย์, 2556) อาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การจัดสวัสดิการชุมชน เป็นกิจกรรมในการรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชนเพื่อสร้างสวัสดิการ อาทิ กิจกรรมด้านการออมทรัพย์ กิจกรรมด้านการพัฒนาอาชีพ และกิจกรรมด้านการฅปนกิจสงเคราะห์ เนื่องด้วยกิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นกิจกรรมที่นำไปสู่การกินดี อยู่ดี

มีสุข และมีสิทธิของสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้ “การจัดสวัสดิการชุมชน” เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาคุณธรรม รวมไปถึงการพัฒนาความเชื่อมั่นและความไว้วางใจซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน

สำหรับรูปแบบการดำเนินการในการจัดสวัสดิการชุมชน สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 รูปแบบหลักๆ ซึ่งมีเนื้อหาและรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ, 2548 ; กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2550 ; ระพีพรรณ คำหอม, 2551)

รูปแบบที่ 1 คือ สวัสดิการชุมชนจากฐานของทรัพยากรธรรมชาติ รูปแบบของสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ประโยชน์จากป่าไม้สาธารณะหรือทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและความมั่นคงทางที่อยู่อาศัยให้กับชุมชน อาทิ การล่าสัตว์ การจับสัตว์น้ำ การเก็บเห็ดและหน่อไม้ รวมถึงการนำไม้มาใช้ในการสร้างบ้าน การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในการสร้างความมั่นคงทางอาหารและความมั่นคงทางรายได้สำหรับผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในชุมชน อาทิ การนำน้ำมาใช้ในการเพาะปลูกและทำนา การนำน้ำธรรมชาติมาใช้รับประทาน รวมไปถึงการนำน้ำมาใช้ในการชำระล้างร่างกาย

รูปแบบที่ 2 คือ สวัสดิการจากฐานของอุดมการณ์ศาสนา รูปแบบของสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากสถาบันทางศาสนา สำหรับตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม คือ การที่พุทธศาสนิกชนที่เป็นผู้ด้อยโอกาสในชุมชนมักจะทำให้ลูกหลานบรรพชาเป็นสามเณรหรือบวชเป็นพระ เพื่อที่จะได้รับสวัสดิการทางด้านการศึกษาและความมั่นคงทางอาหาร อาจกล่าวได้โดยสรุปว่าวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดสวัสดิการในมิติของการส่งเสริมการเรียนรู้ การช่วยเหลือทางสังคม รวมไปถึงการสงเคราะห์ปัจจัยสี่ให้กับผู้ด้อยโอกาสและผู้ที่ประสบกับภาวะวิกฤตในชีวิต (พงษ์เทพ สันติกุล, 2556)

รูปแบบที่ 3 คือ สวัสดิการจากฐานของงานพัฒนา รูปแบบของสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมของงานพัฒนาต่างๆ ที่ลงไปในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนและธนาคารชุมชนที่เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการให้บริการทางการเงินแก่สมาชิกในชุมชน ซึ่งขาดโอกาสในการเข้าถึงและใช้บริการทางการเงินของสถาบันการเงินทั่วไป ตามวัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์มาตรฐาน และรูปแบบ ซึ่งคณะกรรมการชุมชนได้กำหนดไว้ (สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2560) กิจกรรมการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมเงินทุนจากแหล่งเงินทุนต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชน โดยมีเป้าประสงค์สำคัญในการจัดสวัสดิการและให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกในชุมชนบนพื้นฐานของการเห็นคุณค่าความสัมพันธ์ของคนและบริบทแวดล้อมในชุมชนภายใต้การบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการบริหารกองทุน รวมถึงกิจกรรมการจัดตั้งกองทุนพัฒนาอาชีพและธุรกิจภายในชุมชนที่มีเป้าประสงค์สำคัญในการให้เงินกู้ยืมเงิน เพื่อนำไปใช้ในการลงทุนดำเนินการผลิต ซึ่งครอบคลุมไปถึงการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพในการผลิตของธุรกิจ วิสาหกิจ หรืออุตสาหกรรมต่างๆ ในชุมชน

รูปแบบที่ 4 คือ สวัสดิการจากฐานของวัฒนธรรมชุมชน รูปแบบของสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของครอบครัว กลุ่มเครือญาติ และชุมชนในมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการขายผลผลิตทางการเกษตร การขายที่ดิน การจำนองที่ดิน รวมไปถึงการขายวัวและควายที่เลี้ยงไว้เพื่อนำเงินไปใช้ในการส่งลูกหลานไปเรียนต่อหรือทำงานในเมือง การขอยืมที่ดินของเพื่อนบ้านเพื่อเลี้ยงสัตว์และทำนาจนเมื่อได้ผลผลิตก็จะเอามาแบ่งปันกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเวลามีงานบุญ งานฉลอง หรืองานศพ อาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีเมตตาจิต รวมไปถึงการยอมรับซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน

รูปแบบที่ 5 คือ สวัสดิการจากฐานของนวัตกรรมชุมชน รูปแบบของสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างๆ มาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการรังสรรค์และออกแบบนวัตกรรมเพื่อพัฒนา ขับเคลื่อน และแก้ไขสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม คือ นวัตกรรมการสร้างศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชนอย่างครบวงจรและนวัตกรรมพัฒนาภูมิปัญญาในการประดิษฐ์กายอุปกรณ์จากทุนชุมชนให้เหมาะสมกับผู้ป่วยในชุมชน

ในส่วนของหลักการสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชนนั้น (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2553, อ่างใน ระพีพรรณ คำหอม, 2557) ประกอบไปด้วย 1.การคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ หมายถึง การจัดสวัสดิการชุมชนจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในแต่ละพื้นที่ ซึ่งครอบคลุมไปถึงมิติเรื่ององค์ประกอบต่างๆ ที่นำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการจัดสวัสดิการชุมชน อาทิ ภูมิปัญญาที่เป็นรากเหง้าของชุมชน สภาพปัญหาของชุมชน จำนวนสมาชิกและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เป้าหมายในอนาคตของชุมชน รวมไปถึงต้นทุนชุมชนในมิติต่างๆ 2.การทำแบบค่อยเป็นค่อยไป หมายถึง การจัดสวัสดิการแบบไม่เร่งรีบและรวดเร็วจนเกินไป เนื่องจากการเร่งสร้างความเติบโตของสวัสดิการต่างๆ ที่สมาชิกในชุมชนยังไม่มีจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมและความเข้าใจในแก่นแท้ของการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันย่อมนำมาซึ่งภาวะความล้มเหลวของสวัสดิการ 3.การไม่แบ่งแยกคนในชุมชน หมายถึง สมาชิกในชุมชนทุกคน ซึ่งครอบคลุมไปถึงกลุ่มคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนสมควรที่จะได้รับโอกาสที่เท่าเทียมและสิทธิพื้นฐานที่จะทำให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างทัดเทียมกับบุคคลอื่นๆ ในชุมชน 4.การสร้างความเป็นองค์กรวม หมายถึง การเชื่อมโยงกำไรส่วนหนึ่งของกลุ่มธุรกิจชุมชน สถาบันการเงินชุมชน ธนาคารชุมชน และโรงงานวิสาหกิจต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ มาช่วยสมทบทุนในการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกในชุมชน 5.การสร้างคนให้เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ หมายถึง สมาชิกในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับเสมอ อาทิ การสร้างเงื่อนไขให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการสมทบเงินรายปีให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อนำเงินดังกล่าวมาใช้ในการขยายกิจกรรมด้านสวัสดิการในชุมชนต่อไป 6.การสร้างหุ้นส่วนทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนถ่ายอำนาจจากรัฐบาลไปสู่การร่วมมือกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน องค์กรสาธารณกุศล และชุมชน 7.การสร้างสวัสดิการในความหมายกว้าง หมายถึง การจัดสวัสดิการเพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดี โดยคำนึงถึงปัจจัยในด้านต่างๆ อาทิ การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ ความมั่นคงทางสังคม บริการทางสังคม และนันทนาการ รวมถึง 8.การเปิดโอกาสและให้พื้นที่ทางสังคมแก่ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน หมายถึง การจัดการกับสภาพปัญหาการแบ่งแยกชนชั้นและการกีดกันคนบางกลุ่มออกจากกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยผ่านการส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้รับโอกาสที่เท่าเทียมและสิทธิพื้นฐานที่จะทำให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างทัดเทียมกับบุคคลอื่นๆ

จากเนื้อหาและรายละเอียดที่กล่าวมาในข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่ากรอบแนวคิดของการจัดสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่างๆ ล้วนเป็นกรอบแนวคิดที่มีกระบวนการเชื่อมโยงกับเครือข่ายและกลไกต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชน โดยมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณภาพของบริบทแวดล้อมในชุมชน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกในชุมชน สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “สวัสดิการชุมชน” เป็นหนึ่งในรูปแบบของการพัฒนาระบบการดูแลซึ่งกันและกันที่ให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการจากฐานราก เพื่อให้โอกาสกับประชาชนในการเข้าถึงระบบสวัสดิการได้อย่างยั่งยืน

การจัดสวัสดิการบนรากฐานของแนวคิดความเป็นธรรม

อย่างไรก็ตามมิติของความเป็นธรรมในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมยังคงเป็นมิติที่ถูกนำเสนออยู่ตลอดเวลาในทุกยุคสมัย เนื่องจากความเป็นธรรมเป็นแนวคิดสำคัญในการลดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนยากจน อีกทั้งยังเป็นแนวคิดที่ทำให้สวัสดิการสังคมมีกระบวนการในการช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม สำหรับการนำเสนอในครั้งนี้ ผู้เขียนเลือกที่จะศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมในยุคสมัยใหม่ เนื่องจากยุคสมัยใหม่เป็นยุคสมัยที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคอย่างเห็นได้ชัด หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่ายุคสมัยใหม่เป็นยุคสมัยที่ประเด็นเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของสังคมถูกหยิบยกมาพูดถึงมากที่สุด โดยนักคิดในยุคสมัยใหม่ได้นำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็นกลุ่มตามลักษณะของชุดความคิด ซึ่งมีเนื้อหาและรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ กลุ่มนักคิดที่มองความเป็นธรรมในมิติของอรรถประโยชน์ สำหรับนักคิดในกลุ่มนี้จะมีความเชื่อพื้นฐานว่า ความเป็นธรรม คือ การสร้างมวลความสุขและประโยชน์สุขให้กับคนส่วนใหญ่ในสังคม หรืออาจ

กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า นักคิดกลุ่มนี้มีความเชื่ออย่างหนักแน่นว่าความเป็นธรรมสามารถพิจารณาได้จากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม (สิริยา รัตนช่วย, 2557) สอดคล้องกับแนวความคิดของ Jeremy Bentham นักปรัชญาด้านเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ที่มองว่าภาครัฐที่มีความเป็นธรรม คือ ภาครัฐที่คำนึงถึงความสุขและการสร้างผลประโยชน์ให้กับประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ ยิ่งไปกว่านั้นงานเขียนเรื่อง An Introduction to the Principles of Morals and Legislation ของ Jeremy Bentham ยังพยายามสะท้อนให้เห็นถึงหลักอรรถประโยชน์ (The Principles of Utility) ซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมถึงกิจกรรมที่มีแนวโน้มว่าจะสามารถเพิ่มความสุขให้กับสังคมมากกว่าที่จะปลดปล่อยความสุข โดยกิจกรรมดังกล่าวจะถูกพิจารณาความพึงพอใจในระดับสังคมทั้งหมด (Ryan, 1987)

นอกจากนี้ Jeremy Bentham ยังได้นำกรอบคิดในเรื่องของอรรถประโยชน์มาประยุกต์ใช้ในการมองนโยบายสาธารณะว่าควรก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของความสุขของประเทศมากกว่าที่จะลดความสุข โดย Jeremy Bentham มองว่ากฎหมายและนโยบายทางสังคมที่ดีจะต้องเปิดโอกาสให้คนจำนวนมากในสังคมมีความสุขมากที่สุด (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2546) หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าหลักความเป็นธรรมของ Jeremy Bentham ตั้งอยู่บนฐานของลัทธิสุขนิยมจิตวิทยา ในทางเดียวกัน John Stuart Mill นักปรัชญาด้านเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ก็มองความเป็นธรรมในเชิงการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขสูงสุดแก่คนจำนวนมากที่สุด โดยเชื่อว่าอรรถประโยชน์จะนำมาซึ่งความเป็นธรรมทางสังคมได้เช่นกัน อาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าแนวคิดความเป็นธรรมทางสังคมของ John Stuart Mill เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับวิธีการจัดสรรและวิธีการกระจายผลประโยชน์หรือทรัพยากรของสังคมให้กับประชากรส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ ยิ่งไปกว่านั้น John Stuart Mill ยังมีความเชื่อพื้นฐานว่าหลักอรรถประโยชน์ถือได้ว่าเป็นหลักการแรกทางศีลธรรม อีกทั้งยังเชื่อมั่นว่ามนุษย์มีแรงจูงใจในการกระทำเพื่อตนเอง หากแต่ในความเป็นจริงมนุษย์สามารถกระทำเพื่อประโยชน์ของตนเองโดยไม่ละเมิดสิทธิประโยชน์ของผู้อื่นได้ ซึ่งถ้ามนุษย์ทำได้เช่นนั้นภาพรวมของผลประโยชน์ก็จะตกอยู่ที่สังคมส่วนใหญ่ (เนื่องน้อย บุญเนตร, 2544)

จากข้อความในข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มนักคิดที่มองความเป็นธรรมในมิติของอรรถประโยชน์นิยม มีความเชื่อมั่นอย่างหนักแน่นในหลักของการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขหรือความพอใจแก่คนส่วนใหญ่ในสังคม อาจกล่าวได้โดยสรุปว่า กลุ่มนักคิดที่มองความเป็นธรรมในมิติของอรรถประโยชน์นิยมพยายามให้ความสำคัญกับการกระทำกิจกรรมที่มีเป้าประสงค์ในการรังสรรค์สิ่งที่ดีที่สุดในสังคมอย่างเป็นวงกว้าง โดยผู้เขียนมองว่าแนวคิดความเป็นธรรมในมิติของอรรถประโยชน์นิยม ของ Jeremy Bentham และ John Stuart Mill เป็นแนวคิดแกนหลักที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ซึ่งถือได้ว่าเป็นร่มใหญ่ของนโยบายในการพัฒนาประเทศได้ในมิติของการสร้างผลประโยชน์และความสุขให้กับคนส่วนใหญ่ในสังคม หากแต่แนวคิดดังกล่าวยังมีข้อจำกัดในมิติของการละเลยคนกลุ่มน้อยในสังคมที่เสียประโยชน์ ดังนั้นเพื่อเป็นการอุดช่องโหว่ขนาดใหญ่ของแนวคิดดังกล่าว เราจึงจำเป็นต้องสร้างนโยบายที่แตกย่อยออกมาจากร่มใหญ่ อาทิ นโยบายสังคม ซึ่งมีวิถีคิดที่ให้ความสำคัญกับคนกลุ่มน้อยที่เสียประโยชน์ในสังคม เพื่อเป็นหลักประกันว่าเราจะไม่ปล่อยให้คนกลุ่มน้อยที่เสียประโยชน์ในสังคมมีสภาพชีวิตเป็นไปตามยถากรรม หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่านโยบายสังคมจะต้องเข้ามามีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนคนในสังคมอีกกลุ่มหนึ่งที่ตกขอบและไม่สามารถเข้าถึงนโยบายสาธารณะได้

ทั้งนี้กลุ่มนักคิดที่มีความคิดเห็นในการอุดช่องโหว่ในมิติของการละเลยคนกลุ่มน้อยในสังคมที่เสียประโยชน์ คือ กลุ่มนักคิดที่มองความเป็นธรรมในมิติของผู้ที่เสียเปรียบทางสังคม เนื่องจากกลุ่มนักคิดดังกล่าวมองว่า ความเป็นธรรมที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของสังคม คือ การให้สิ่งทดแทนแก่ผู้ที่เสียเปรียบในมิติต่างๆ อาทิ มิติด้านสุขภาพ มิติด้านสติปัญญา และมิติด้านสถานภาพทางสังคม โดยสังคมควรที่จะเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมผู้ที่เสียเปรียบเพื่อทดแทนซึ่งสิ่งที่พวกเขาขาด เพื่อเป็นการประกันว่าจะไม่มีใครได้เปรียบหรือเสียเปรียบ เนื่องจากความบังเอิญทางธรรมชาติหรือสภาพแวดล้อมทางสังคม สอดคล้องกับแนวความคิดของ John Rawls ที่มองว่าสมาชิกทุกคนในสังคมมีจุดเริ่มต้นที่ไม่เท่ากัน ซึ่งความไม่เท่ากันดังกล่าวล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดความได้เปรียบและความเสียเปรียบ รวมถึงความแตกต่างกันทางสังคมและธรรมชาติ

(Rawls, 1997) จากสภาวะการณ์ในช่วงต้น John Rawls จึงมีข้อเสนอเกี่ยวกับข้อตกลงในสัญญาประชาคมเพื่อการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมว่าจะต้องดำเนินการภายใต้หลักคิดหรือหลักการที่เรียกว่า Veil of Ignorance ที่สมาชิกแต่ละคนจะไม่สามารถรับรู้สถานะของตนเองว่าเป็นผู้ได้เปรียบหรือเสียเปรียบในสังคม เพื่อที่สมาชิกจะได้ร่วมกันสร้างสัญญาประชาคมที่จะเป็นประโยชน์สำหรับสมาชิกทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ได้เปรียบหรือเสียเปรียบในสังคมหรือไม่ว่าเขาจะมีจุดเริ่มต้นที่ใดสำหรับหลักของแนวคิดความเป็นธรรมทางสังคมของ John Rawls สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประการหลักๆ ซึ่งมีเนื้อหาและรายละเอียดดังต่อไปนี้ (วิชา โภภินทร์ และบวร ทรัพย์สิงห์, 2557)

ประการแรก คือ มนุษย์แต่ละคนจะต้องได้รับการจัดสรรชุดของสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน ซึ่งชุดของสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานดังกล่าวจะต้องครบถ้วนและเพียงพอ รวมทั้งสามารถเข้ากันได้กับชุดของสิทธิและเสรีภาพแบบเดียวกันของคนอื่นๆ ทุกคน หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะได้รับเสรีภาพพื้นฐาน อาทิ เสรีภาพทางการเมือง เสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา เสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น และเสรีภาพในการถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (Rawls, 1997)

ประการที่สอง คือ ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อไม่ตอบสนองต่อเงื่อนไขสำคัญ 2 ข้อ ดังนี้ 1. ตำแหน่งและหน้าที่การงานจะต้องเปิดให้แก่คนทุกคนภายใต้เงื่อนไขของความเสมอภาคทางโอกาสที่เป็นธรรม (fair equality of opportunity) หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อความไม่เสมอภาคนั้นจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ของส่วนรวม รวมถึงสมาชิกทุกคนมีโอกาสในการไต่เต้าไปสู่ฐานะที่แตกต่างกันได้ (Rawls, 1997) และ 2. ความไม่เท่าเทียมต้องเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกที่เสียเปรียบที่สุดของสังคม (the Difference)

จากข้อความในช่วงต้นสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดของ John Rawls ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ गरमผลผสานประเด็นด้านสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนกับแนวคิดการสร้างสัญญาประชาคม โดย John Rawls มีความเชื่อว่าปัจเจกชนจะให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องจริยธรรมในมิติของความเป็นธรรมและความดี ดังนั้น John Rawls จึงพยายามนำเสนอมุมมองในการสร้างความเป็นธรรมโดยผ่านการให้โอกาสที่เท่าเทียมและสิทธิพื้นฐานแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมตามหลักความจำเป็นที่มากกว่า หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า John Rawls พยายามเชื่อมโยงประเด็นเรื่องสิทธิและเสรีภาพกับแนวคิดเรื่องจริยธรรม เพื่อให้มนุษย์เห็นอกเห็นใจและกระจายทรัพยากรให้ครอบคลุมไปถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมมากขึ้น (Rawls, 1999) ทั้งนี้ John Rawls มองว่าระบบจริยธรรมและหลักความแตกต่างจะสามารถนำไปสู่การกระจายทรัพยากรให้กับคนที่เสียเปรียบมากที่สุด ในสังคม เนื่องจากสังคมมีช่องว่างของความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม ดังนั้นมนุษย์จึงต้องพยายามลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความสมดุลเพื่อลดช่องว่างแห่งความไม่เท่าเทียมในสังคม (สิริยา รัตนช่วย, 2557) เช่นเดียวกันกับผู้เขียนที่มองว่ากลุ่มคนที่ด้อยโอกาสที่สุดของสังคมสมควรที่จะได้รับโอกาสที่เท่าเทียมและสิทธิพื้นฐานที่จะทำพวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างทัดเทียมกับบุคคลอื่นๆ ในสังคม หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าสังคมควรมีการกระจายทรัพยากรเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้ครอบคลุมไปถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมมากขึ้น

อาจกล่าวได้โดยสรุปว่าแนวคิดของ John Rawls เกิดขึ้นมาจากพื้นฐานของความต้องการที่จะปกป้องปัจเจกชนผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของสังคมหรือผู้ที่มีอำนาจในการต่อรองต่ำกว่า เพราะสำหรับ John Rawls แล้ว เขามองว่าทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะเรียกร้องความชอบธรรมในเรื่องของสภาพแวดล้อม อากาศบริสุทธิ์ และทรัพยากร โดย John Rawls ได้ยกตัวอย่างว่าแม้แต่เด็กทารกแรกเกิดก็ไม่ควรถูกละเลย ด้วยเหตุผลที่ว่าถ้าพวกเขาละเลยเด็กทารกแรกเกิดก็เท่ากับว่าเราไม่ให้ความสำคัญกับพวกเขา อีกทั้งยังเป็นการละเมิดหลักแห่งความชอบธรรมในข้อที่ 2 อีกด้วย ถึงแม้ว่าเด็กทารกแรกเกิดเหล่านั้นจะยังไม่บรรลุลักษณะทางศีลธรรมและยังไม่อาจเข้าร่วมทำสัญญาประชาคมได้ก็ตาม (Rawls, 1997)

ท้ายที่สุดแนวคิดของ John Rawls ได้สะท้อนให้เห็นถึง “เนื้อหาของความยุติธรรมในฐานะที่เป็นการปฏิบัติต่อกันอย่างเป็นธรรม” ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพัฒนาแนวคิดความยุติธรรมในฐานะของความเป็นธรรม (Justice as fairness) โดยผ่าน

การมอบเสรีภาพที่เท่าเทียมกันและโอกาสที่เป็นธรรมให้กับสมาชิกทุกคนในสังคม ซึ่งครอบคลุมไปถึงความพยายามในจัดสรรรายได้และความมั่งคั่งไปยังกลุ่มคนที่ยากจนให้ได้อย่างทั่วถึงมากที่สุด จากข้อความในข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการและมุมมองเกี่ยวกับการสร้างความเป็นธรรมโดยผ่านการให้โอกาสและสิทธิประโยชน์บางประการแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ก่อน ซึ่งแตกต่างจากความเป็นธรรมในยุคสมัยกรีกโบราณบางกลุ่มที่มองว่า ความเป็นธรรม คือ ความเท่ากัน อาทิ แนวความคิดของ Pythagoras นักปรัชญากรีกและนักคณิตศาสตร์ ที่มองว่าความเป็นธรรมตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยจะเห็นได้จากทฤษฎีบทพีทาโกรัส ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อธิบายความสัมพันธ์และความเท่ากันของสามเหลี่ยมมุมฉาก $C^2 = a^2 + b^2$ ทั้งนี้ Pythagoras มีแนวคิดพื้นฐานว่า C^2 เป็นตัวแปรที่มีความสมดุลมากที่สุด เนื่องจาก C^2 เกิดจากการประกอบขึ้นมาจากสัดส่วนที่เท่ากันของ a^2+b^2 (สิริยา รัตนช่วย, 2557) ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดของ Pythagoras มีจุดเด่นในเรื่องการให้ความสำคัญกับการกระจายทรัพยากรบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เนื่องจากการไม่ได้รับความเท่าเทียมหรือการถูกเบียดขับออกจากสังคมย่อมเป็นตัวแปรสำคัญที่นำไปสู่การเกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมาอย่างไม่รู้จบ แต่ในทางตรงกันข้ามแนวคิดของ Pythagoras กลับมีข้อจำกัดในแง่ของการเป็นแนวคิดที่มีความแข็งตัวมากเกินไปจนหลงลืมไปว่ามนุษย์แต่ละคนมีจุดเริ่มต้นที่ไม่เท่ากัน ดังนั้นการกระจายทรัพยากรบนพื้นฐานของสิทธิ ความเสมอภาค และความเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงความได้เปรียบและความเสียเปรียบ รวมถึงความแตกต่างทางธรรมชาติและสังคมของมนุษย์ย่อมเป็นการเพิ่มช่องว่างและระยะห่างของสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างทวีคูณ

ทั้งนี้ผู้เขียนมองว่ามนุษย์แต่ละคนล้วนมีความต้องการและความปรารถนาที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลทางตรงต่อความยากลำบากในการกำหนดหลักการอันเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยรวม แต่ในอีกมุมหนึ่งผู้เขียนกลับมองว่าหลักการที่มีความน่าสนใจและเป็นพื้นฐานในการสร้างโอกาสเพื่อให้มนุษย์ทุกคนสามารถบรรลุความปรารถนาและความต้องการได้ คือ หลักการในการให้ความสำคัญและสิทธิพื้นฐานกับบุคคลที่เสียเปรียบมากที่สุดในการสังคม ซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมอันเป็นผลมาจากความไม่แน่นอนทางธรรมชาติและสังคมที่ไม่แน่นอนทางสังคมที่ทำให้พวกเขากลายเป็นผู้ที่เสียเปรียบที่สุดในการมีปัจจัยพื้นฐาน อาทิ สิทธิและเสรีภาพ โอกาสและอำนาจ รวมถึงรายได้และความมั่งคั่ง อีกทั้งผู้เขียนยังมองว่าท้ายที่สุดแล้ว การสร้างความเป็นธรรมโดยผ่านการช่วยเหลือและให้โอกาสกับผู้ที่เสียเปรียบที่สุดในสังคมไม่ใช่แค่หน้าที่ของสังคมในการกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรมเพียงอย่างเดียว หากแต่ความเป็นธรรมดังกล่าวควรถูกผลิตซ้ำผ่านโครงสร้างพื้นฐานที่มีความเป็นธรรมด้วยเช่นกัน อาจกล่าวได้โดยสรุปว่า มนุษย์ไม่สามารถที่จะเลือกเกิดได้ ธรรมชาติล้วนจัดสรรให้มนุษย์มีความแตกต่างกัน แต่ความแตกต่างดังกล่าวจะต้องไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตตามเป้าหมายของมนุษย์

ในอีกมุมหนึ่ง กลุ่มนักคิดที่มองความเป็นธรรม คือ การปฏิบัติตามสัญญาประชาคม มีความเชื่อพื้นฐานว่า ถ้าใครคนใดคนหนึ่งต้องการที่จะเป็นผู้ที่มีความเป็นธรรม เขาผู้นั้นจะต้องมีความมั่นใจว่าตนเองสามารถปฏิบัติตามเจตจำนงร่วมได้ ยิ่งไปกว่านั้นเจตจำนงร่วมดังกล่าวจะต้องมุ่งเน้นไปในเรื่องของผลประโยชน์ของคนทั้งสังคม ซึ่งแตกต่างจากเจตจำนงของคนทุกคนที่มุ่งเน้นไปในเรื่องของการแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะของตนเอง ทั้งนี้สัญญาประชาคมจะต้องเกิดขึ้นจากความเห็นพ้องต้องกันของประชาชน ซึ่งส่งผลทางตรงให้ประชาชนในสังคมให้การยินยอมและยอมรับต่อข้อสัญญาดังกล่าว หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าสัญญาประชาคมล้วนเกิดขึ้นจากเจตจำนงสากล ซึ่งหมายถึง “สิ่งที่ประชาชนทุกคนในสังคมเห็นตรงกันทั้งหมด ไม่ใช่สิ่งที่ผู้นำหรือคนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าควรจะเป็น” สอดคล้องกับแนวความคิดของ John Locke นักปรัชญาแนวเสรีนิยม ที่มองว่ามนุษย์ต้องร่วมกันทำสัญญาประชาคมในลักษณะของการยอมสละสิทธิบางประการเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่มีโอกาสเกิดขึ้น หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า John Locke มีความเชื่อพื้นฐานว่ามนุษย์มีความไม่มั่นใจในการดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสภาพของธรรมชาติในมิติต่างๆ อาทิ มิติด้านความปลอดภัย มิติด้านความสุข มิติด้านความสะดวกสบาย รวมไปถึงมิติด้านอิสระและเสรีภาพในการดำรงชีวิต ดังนั้นมนุษย์จึงพยายามแสวงหาหนทางในการป้องกันและหาทางออกโดยการทำสัญญาประชาคมที่ได้รับการยอมรับจากประชาชน หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า John Locke มีความเชื่อพื้นฐานในเรื่องของ

อำนาจอธิปไตยของประชาชน (William, 1975) ซึ่งครอบคลุมไปถึงประเด็นในเรื่องของรัฐบาลที่มาจากความชอบธรรม ความไว้วางใจ และความยินยอมจากประชาชน

ในทางเดียวกัน Jean Jacques Rousseau ก็มองว่า การสร้างสัญญาประชาคมที่เป็นเจตจำนงร่วมกันของคนในสังคม แล้วประชาชนในฐานะของพลเมืองยึดถือและพร้อมใจกันปฏิบัติตามนั้น ถือได้ว่าสถานการณ์ที่สังคมเกิดความเป็นธรรม (สิริยา รัตนช่วย, 2557) ยิ่งไปกว่านั้น Jean Jacques Rousseau ยังได้มองว่าหลักการของความเป็นธรรมนั้นจะต้องเอื้อประโยชน์ให้กับสมาชิกทุกคนในสังคม หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าประชาชนทุกคนจะต้องได้รับประโยชน์จากสัญญาประชาคมที่ออกมา ในทางกลับกันถ้าหากสัญญาประชาคมที่ออกมามีหลักการใดๆ ที่เอื้อประโยชน์แก่คนบางกลุ่มและละเลยคนอีกกลุ่มหนึ่ง สัญญาประชาคมนั้นถือว่าไม่มีความเป็นธรรม สอดคล้องกับงานเขียนของ Jean Jacques Rousseau ที่ระบุว่า เจตจำนงร่วมกันเป็นแหล่งที่มาของสัญญาต่างๆ ที่ออกไปบังคับใช้กับสมาชิกทุกคนภายในรัฐ มากไปกว่านั้นเจตจำนงร่วมกันยังเป็นหนทางที่นำไปสู่การปกป้องรักษาความสงบสุขภายในรัฐ อีกทั้งมันจะเป็นตัวกำหนดว่าอะไรคือหลักการที่มีความเป็นธรรมหรือผลประโยชน์ร่วมกันที่ทุกคนได้จากการเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และอะไรคือหลักการที่ไม่เป็นธรรม อาจกล่าวได้โดยสรุปว่า Jean Jacques Rousseau มองว่าหลักที่แท้จริงของการทำสัญญาประชาคมล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานของการดำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์ร่วมกันของมวลมนุษย (Gourevitch, 2009) นอกจากนี้ Jean Jacques Rousseau ยังมองว่าถ้าผลประโยชน์ร่วมกัน คือ เป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม (Rousseau, 1993, p. 320) จากข้อความในข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าสัญญาประชาคมสามารถอ้างอิงกับหลักของความเป็นธรรมในเชิงจริยธรรม เนื่องจากสัญญาประชาคมล้วนเกิดขึ้นจากการเห็นพ้องต้องกันและการยินยอมร่วมกันของประชาชนในสังคมโดยแท้จริง

ข้อเสนอของผู้เขียนต่อแนวทางการผลักดันแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคม

ที่มีความเป็นธรรมสู่การเป็นนโยบายสวัสดิการสังคม

จากการศึกษาเอกสารและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดรากฐานในการจัดสวัสดิการสังคม กรอบแนวคิดและหลักสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชน รวมไปถึงการจัดสวัสดิการบนรากฐานของแนวคิดความเป็นธรรมที่กล่าวมาในข้างต้น นำมาซึ่งข้อค้นพบว่าแท้จริงแล้วข้อจำกัดที่เป็นช่องโหว่ขนาดใหญ่ของการจัดสวัสดิการสังคม คือ ความไม่สมดุลระหว่างระบบวิถีคิดการจัดสวัสดิการที่พยายามมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับผลิตภาพทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงการกระตุ้นตลาดแรงงานเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้เข้าสู่ระบบทำงานและสามารถพึ่งตนเองได้ (Productive Welfare) หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นระบบวิถีคิดที่ยึดหลักทุนนิยมสวัสดิการที่มีผลิตภาพซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนประเทศให้บรรลุเป้าหมายในเชิงการสร้างการแข่งขันและความมั่นคงของเศรษฐกิจ รวมไปถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตและรายได้ของประชาชน หากแต่ระบบวิถีคิดการจัดสวัสดิการในระบบดังกล่าวกลับละเลยและไม่ให้ความสำคัญกับการรองรับและการส่งเสริมกลุ่มผู้เสียเปรียบทางสังคม กลุ่มคนยากจน กลุ่มผู้เปราะบาง และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสเท่าที่ควร

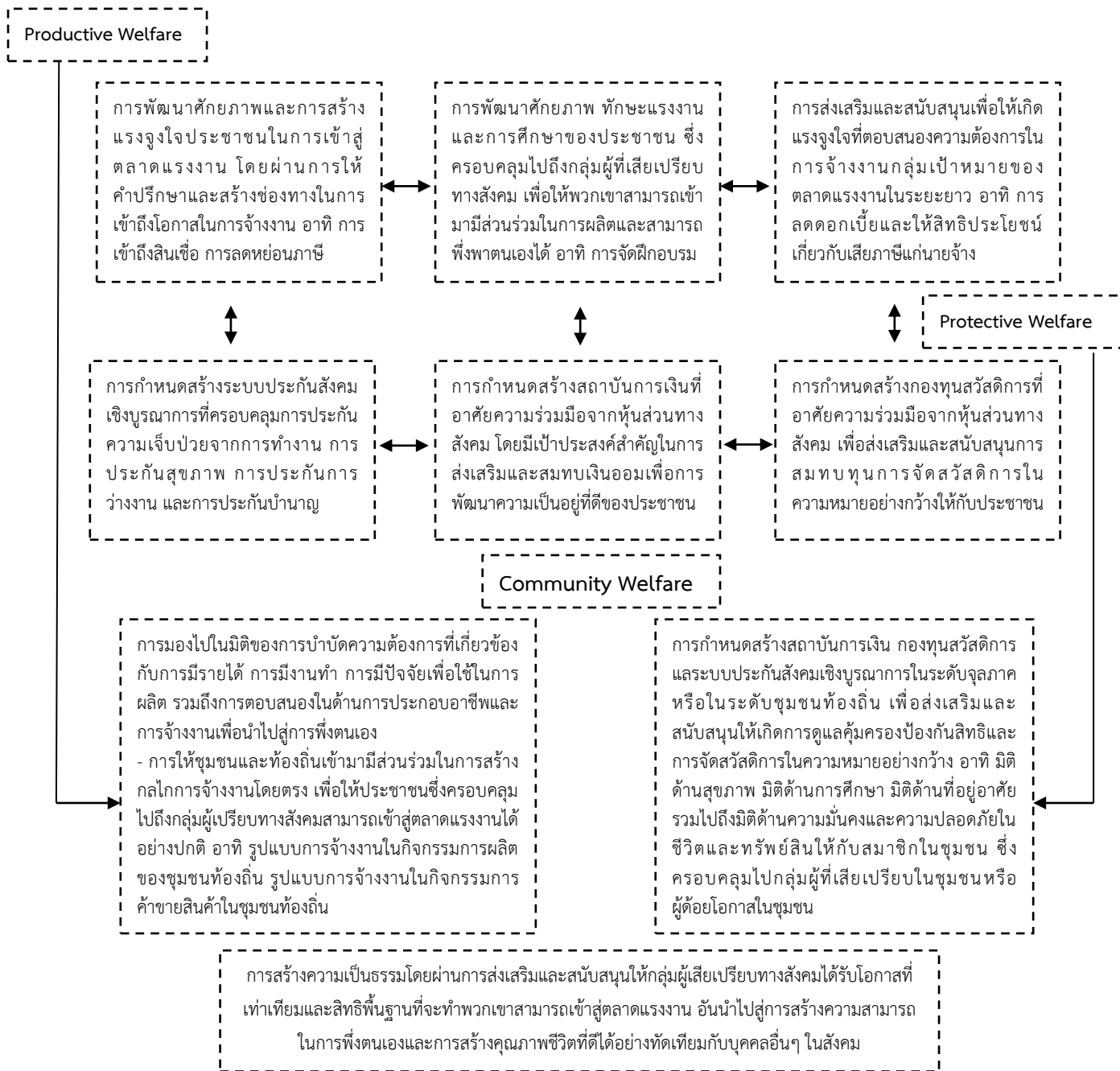
ในทางกลับกันระบบวิถีคิดการจัดสวัสดิการเชิงป้องกันและคุ้มครองคนในสังคม (Protective Welfare) ก็พยายามมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการสร้างตาข่ายรองรับทางสังคม หากแต่ระบบวิถีคิดการจัดสวัสดิการในลักษณะดังกล่าวกลับหลงลืมมิติในการส่งเสริมและกระตุ้นให้ประชาชน ซึ่งครอบคลุมไปถึงกลุ่มคนยากจน กลุ่มผู้เปราะบาง และกลุ่มผู้เสียเปรียบทางสังคมมีแรงจูงใจในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความก้าวหน้าและความมั่นคงในเชิงเศรษฐกิจ

ในท้ายที่สุดผู้เขียนมองว่า ประเด็นความท้าทายและแนวโน้มของการจัดสวัสดิการสังคมในยุคปัจจุบัน คือ การสร้างความสมดุลระหว่างระบบสวัสดิการที่เน้นผลิตภาพนิยม (Productive Welfare) กับระบบการจัดสวัสดิการที่เน้นการป้องกันและคุ้มครองคนในสังคม (Protective Welfare) ซึ่งเป็นที่น่ายินดีว่ากระบวนการในการประนีประนอมและสร้างความยืดหยุ่น

ต่อกันระหว่างระบบวิถีคิดการจัดสวัสดิการสังคมทั้ง 2 ระบบ จะออกมาในรูปแบบหรือลักษณะใด เพื่อให้สอดคล้องและกลมกลืนกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งครอบคลุมไปถึงสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ของแต่ละประเทศ

จากสภาวะการณ์ความไม่สมดุลของการจัดสวัสดิการสังคมระหว่างระบบวิถีคิดแบบ Productive Welfare และระบบความคิดแบบ Protective Welfare ในข้างต้น ล้วนนำมาซึ่งการออกแบบกรอบโมทัศน์เบื้องต้นว่าด้วย “การพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมที่มีความเป็นธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ” ที่พยายามผสมผสานระบบวิถีคิดการจัดสวัสดิการสังคมทั้ง 2 แบบควบคู่กันไปโดยประยุกต์ใช้สวัสดิการของชุมชนท้องถิ่นที่มีความเป็นธรรมเป็นฐานในการขับเคลื่อน ซึ่งมีเนื้อหาและรายละเอียดดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 แผนภาพแสดงกรอบโมทัศน์เบื้องต้นว่าด้วยการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมที่มีความเป็นธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ

ที่มา: การสังเคราะห์ข้อมูลของผู้เขียน

เอกสารอ้างอิง

- กองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี. (2555). เอกสารงานวิจัยกองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี ดอก ผล ต้น ใบ. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- กิตติ ทวีทรัพย์. (2556). กองทุนสวัสดิการชุมชนกับนโยบายที่มีต่อประชาคมอาเซียนในอนาคต: กรณีศึกษากองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเขาคราม จังหวัดกระบี่. รายงานการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารการทูต, สถาบันต่างประเทศเทวะ-วงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ. กรุงเทพฯ.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2550). *ทฤษฎีวิพากษ์ในนโยบายและการวางแผนสังคม*. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2550). *สวัสดิการสังคมเพื่อคนด้อยโอกาส นโยบายว่าด้วยการกินดี อยู่ดี มีสุข มีสิทธิ*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็ดดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2562). สวัสดิการที่เน้นผลิตภาพ (Productive Welfare): ความเข้าใจเบื้องต้น. เอกสารประกอบงานวันปกรณ 62 และพิธีมอบประกาศเกียรติคุณนักสังคมสงเคราะห์ดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2561. 12 กุมภาพันธ์ 62 ณ กรมการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิศาสตราจารย์ปกรณ์ อังศุสิงห์.
- โกวิท พวงงาม. (2560). ความเหลื่อมล้ำ ความยากจน ท้ายยุคทศวรรษชาติ. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ เรื่องสวัสดิการแห่งรัฐ: ลดหรือเพิ่มโอกาสคนจน, 12 ตุลาคม 2560 ณ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จินตนา จันทร์บำรุง. (2562). *Productive welfare: สวัสดิการเพื่อการพัฒนาและการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2546). *บทสังเคราะห์ภาพรวม การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจน และคนด้อยโอกาสในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็ดดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ. (2548). *โครงการเผยแพร่ความรู้การพัฒนาระบบสวัสดิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภา เศรษฐกร. (2562). Productive welfare: สวัสดิการเพื่อการพัฒนาและการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน. เอกสารประกอบงานวันปกรณ 62 และพิธีมอบประกาศเกียรติคุณนักสังคมสงเคราะห์ดีเด่น ประจำปี พ.ศ.2561 วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2562 ณ กรมการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิศาสตราจารย์ปกรณ์ อังศุสิงห์.
- เนื่องน้อย บุญยเนตร. (2544). *จริยศาสตร์ตะวันตก: ค้านท์ มิลล์ ฮอปส์ ฟอร์ด ชาร์ลส์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2542). *เศรษฐกิจพอเพียง และประชาคม แนวทางการพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- พงษ์เทพ สันติกุล. (2556). *สวัสดิการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในยุคสมัยโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: เอ็มแอนด์เอ็มเลเซอร์พริ้นต์.
- ระพีพรรณ คำหอม. (2551). *รายงานศึกษาการสังเคราะห์องค์ความรู้การพัฒนาแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ 12 พื้นที่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เทพเพ็ญวานิชย์.
- ระพีพรรณ คำหอม. (2557). *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดดา.
- วรวิทย์ เจริญเลิศ และนภาพร อติวานิชยพงษ์. (2545). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส: กลุ่มแรงงานภาคอุตสาหกรรมในโครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- วิชา โภภินทร์ และบรรพ ทรัพย์สิงห์. (2557). *การสร้างความเป็นธรรมทางสังคมเรื่องที่อยู่อาศัยในกลุ่มคนจนเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรัณย์ สุดใจ. (2560). กรอบมโนทัศน์ว่าด้วย “ระบบสวัสดิการสังคมไทย 4.0” ฐานะนวัตกรรมเชิงนโยบายสาธารณะในการพัฒนาระบบการให้บริการสวัสดิการสังคมเพื่อขับเคลื่อนสู่สังคมไทย 4.0. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านการบริหารกิจการสาธารณะ ครั้งที่ 4 “การบริหารกิจการสาธารณะภายใต้ประเทศไทย 4.0”, 4 สิงหาคม 2560 ณ วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2546). *นักปรัชญาการเมืองฝรั่ง*. กรุงเทพฯ: ศีขิตสยาม.
- สิริยา รัตนช่วย. (2557). ความเป็นธรรมในการเข้าถึงและการรับประโยชน์จากแหล่งเงินทุนในชุมชนของผู้ด้อยโอกาสเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต กรณีศึกษา อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช. ปรินญาณิพนธ์ปรัชญาดุขฎิบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: กรุงเทพฯ.
- สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2560). *หลักการพัฒนากองทุนเป็นสถาบันการเงินชุมชน*. นนทบุรี: สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.
- Alvaredo, F., Chancel, L., & Piketty, T. (2018). *World Inequality Report 2018*. Berlin: Grand Kru.
- Asian Development Bank. (2014). *Social Protection Operational Plan 2014-2020*. Mandaluyong City: Asian Development Bank.
- Gough, I. (2001). Globalization and regional welfare regimes: The East Asian case. *Global Social Policy*, 1(2), 163-189.
- Gourevitch, V. (2009). *The Social Contract and Other Later Political Writing edited and Translated by Victor Gourevitch*. Cambridge: Cambridge University press.
- Holliday, I. (2000). Productivist welfare capitalism: Social policy in East Asia. *Political Studies*, 48(4), 706-723.
- Hwang, G. J. (2011). *New Welfare States in East Asia: Global Challenges and Restructuring*. UK: MPG Books Group.
- Kim, M. M. S. (2016). *Comparative Welfare Capitalism in East Asia: Productivist Models of Social Policy*. London: Palgrave Macmillan.
- Rawls, J. (1997). *Theory of Justice*. Cambridge: Harvard University press.
- Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice*. Cambridge: Harvard University press.
- Rousseau J.J. (1993). *The Social contract and Discourses*. Translated by G.D.H. Cole. London: Everyman.
- Ryan A. (1987). *Utilitarianism and Others Essays by John Stuart Mill and Jeremy Bentham edited by Alan Ryan*. England: Penguin Books.
- William, S. C. (1975). *John Lock, Two treatises of government: Critical edition and apparatus criticus*. USA.: J.M. Dent & Sons Ltd.